

УДК 378.011.3-052.035:001.82

DOI <https://doi.org/10.32782/eddiscourses/2025-3-2>

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА АСПІРАНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Вихрущ Анатолій Володимирович,

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри української мови,

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

ORCID: 0000-0002-4177-4614

Немає нецікавих тем, є лише нецікавий дослідник.

Валентин Моляко, цитата з виступу 19.12. 1994 р.

Статтю присвячено одній із найскладніших тем. Не випадково, що у 2025 р. питання методології наукових досліджень стали обов'язковим компонентом вступу в аспірантуру (СВВ). Окремого обговорення потребує «Програма єдиного вступного випробування з методології наукових досліджень», затверджена 19.05.2025 р. (наказ № 740). Автори пропонують звернути увагу на чотири основні розділи: наука та наукові дослідження в сучасному світі; загальне уявлення про методологію наукового дослідження; система організації наукової діяльності; оприлюднення наукових досліджень. На нашу думку, у майбутньому цей перелік необхідно доповнити методологічними аспектами особистості дослідника, щоб не повторити проблему тоталітарної педагогіки, у якій є все, але немає дитини. Це своєрідна модель, яка не лише визначає правила вступу, а й у майбутньому слугуватиме взірцем для переходу на якісно вищий рівень дисертанта. Питання методологічної культури визначатиме майбутнє вітчизняної науки. Не випадково в грудні 2017 р. в ювілейній доповіді експерти Римського клубу поставили завдання про поступовий перехід до «інтегрального мислення», що також є проблемою методологічного рівня. Фахівці звертають увагу на динаміку змін. Представники одного покоління стали свідками переходу від перших комп'ютерів до інтернету і, врешті, штучного інтелекту, який стає повсякденною реальністю. Складність підготовки аспірантів зумовлена також тим, що в процесі навчання він повинен засвоїти дві рівнозначні спеціальності. По-перше, це дослідницька робота, творчий пошук новаторських ідей. По-друге, не менш важливим є процес становлення успішного викладача, який розуміє закономірності навчального процесу, має достатній рівень дидактичної культури. Розуміння теоретичних засад методології, сприятиме виконанню цих завдань, особистісному самовдосконаленню.

Ключові слова: методологія, розвиток, творчість, аспірант, штучний інтелект.

Vykhrushch Anatolii. Methodological culture of postgraduate students at medical universities

There are no uninteresting topics, only uninteresting researchers.

Valentin Molyako, quotation from a speech on December 19, 12.1994.

This article concerns one of the most complex issues. It is no coincidence that in 2025, the issues of research methodology became a mandatory component of PhD admission (Unified Entrance Exam). Particular attention should be paid to the «Unified Entrance Examination Program on the Methodology of Scientific Research», approved on May 19, 2025 (Order No. 740). The authors propose focusing on four main sections: science and scientific research in the modern world; general understanding of scientific research methodology; the system of organizing scientific activity; and the presentation of scientific research. In our opinion, this list should be expanded in the future to include methodological aspects of the researcher's personality to avoid repeating the mistake of totalitarian pedagogy – where everything is present except the child. This model not only defines the rules of admission but will also serve as a model for transitioning to a qualitatively higher level of dissertation writing. The issue of methodological culture will determine the future of national science. It should be noted that in December 2017, in a jubilee report, experts of the Club of Rome set the task of gradually moving towards «integral thinking», which also concerns the methodological level. Experts emphasize the dynamics of change. Representatives of one generation have witnessed the transition from the first computers to the Internet and, ultimately, to artificial intelligence, which is becoming an everyday reality. The complexity of postgraduate training also lies in the fact that during the course of study, a postgraduate student must master two equally important specializations. First, it is research work i.e. a creative search for innovative ideas. Second, no less important is the process of becoming a successful teacher who understands the regularities of the educational process and possesses a sufficient level of didactic culture. Understanding the theoretical foundations of methodology will contribute to solving these tasks and to personal self-improvement.

Key words: methodology, development, creativity, postgraduate student, artificial intelligence.

Актуальність. У сучасних умовах відбувається складний перехід медичної освіти на якісно новий рівень, який передбачає пошук закономірностей розвитку викладачів і студентів, коректне використання можливостей штучного інтелекту, готовність до творчої діяльності в умовах війни та її наслідків. Без розуміння теоретичних засад навчального процесу, суті освіти «для світла і світу» виконання конкретних завдань зазнаватиме невдачі. Прикладом можуть слугувати дещо хаотичні зміни в процесі реформування закладів вищої освіти. Якщо питання культури мають давні традиції, то методологія, методологічна культура дослідника перебувають у процесі трансформації. Зауважимо динаміку змін у суспільстві, інформаційних технологіях, нових викликах. З огляду на це, необхідно звернути особливу увагу на підготовку аспірантів як дослідників і викладачів.

Мета статті – визначити перспективні напрями розвитку методологічної культури аспірантів медичних університетів.

Аналіз літератури. Питання методологічної культури аспірантів мають декілька принципово важливих аспектів. Аналізуючи значні досягнення фахівців, насамперед назвемо праці дослідників, яких можна назвати фундаторами вітчизняної методології педагогічної науки. Найперше потрібно назвати С. Гончаренка. Починаючи від захисту кандидатської дисертації в 1961 р. «Зв'язок викладання фізики з виробничим навчанням», написаної під керівництвом М. Розенберга, до докторської роботи «Методологічні й теоретичні основи формування в учнів середньої школи природничо-наукової картини світу» (1989 р.), учений десятками аналітичних праць вибудовував систему методологічної культури, яка знайшла не лише теоретичне узагальнення, а й практичне впровадження в представників його наукової школи, дослідників педагогічної науки. У контексті теми статті виокремимо три книги. По-перше, це «Український педагогічний енциклопедичний словник». Автор польського педагогічного словника Вінценти Оконь не випадково підкреслював, що саме словник може бути показником розвитку науки. С. Гончаренко запропонував лаконічне визначення суті методу як способу «організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглядуваного об'єкта», схарактеризував методи виховання, навчання, перевірки та оцінювання знань, умінь та навичок, методи дослідження, зауважив поступовий перехід на вищий рівень теоретичних узагальнень, виокремивши найважливіші аспекти методології: сукупність прийомів

дослідження в науці, вчення про методи пізнання й перетворення дійсності, методи в конкретній науці, філософська система діалектичних методів [1, с. 205–207]. По-друге, це книга, яка згадується в більшості дисертацій з педагогіки «Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям» [2]. По-третє, це завершальний напрям досліджень, до якого видатний педагог ішов усе життя «Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення» [3].

Символічно, що в рік смерті С. Гончаренко, наче передаючи естафету, рецензував підручник «Методологія науково-педагогічних досліджень» (С. Сисоєва, Т. Кристопчук, 2013 р.).

Наукова школа під керівництвом Н. Ничкало має значні наукові досягнення методологічного рівня. Зауважимо новаторські пропозиції щодо методологічного зростання дослідників, підвищення рівня методологічної культури [4; 5]. Досягнення Н. Ничкало в царині андрагогіки, професійної освіти такі значні, що давно потребують окремих монографій та дисертацій.

Ні одне дослідження історико-педагогічного спрямування не обходиться без використання праць О. Сухомлинської. Особливістю її досліджень є вдале поєднання суто методологічних праць [6–9] з конкретною ретроспективною оцінкою окремих періодів та особистостей видатних педагогів.

Окремо потрібно розглядати праці дослідників, які аналізували загальні питання вивчення основ методології в закладах вищої освіти. Як приклад можна назвати серію одноосібних і колективних праць, які ініціювала В. Вихрущ: «Методологія та методика наукового дослідження» (2009 р.), «Методика педагогіки» (2011 р.), «Основи наукових досліджень» (2017 р.), «Психодидактика вищої школи» (2017 р.), «Загальні основи андрагогіки» (2018 р.), «Андрагогічна парадигма: загальнонауковий контекст» (2019 р.), «Методологія та методика наукового дослідження» (2020 р.). Наприклад, остання книга мала шість розділів: наука і суспільство; інформаційне забезпечення наукової діяльності; методологія наукового дослідження в галузі педагогіки; методи науково-пошукової діяльності; методи обробки результатів педагогічних досліджень; методи математичної статистики в педагогічному дослідженні [10]. Ці книги корисні для аспірантів, викладачів закладів вищої освіти.

Ми вже згадували книгу, яку рецензував С. Гончаренко. С. Сисоєва є визнаним авторитетом у питаннях методології, авторкою багатьох важливих для аспірантів книг. Виокремимо ще один важливий напрям. Відома вчена у 2016 р. підго-

тувала робочу програму для аспірантів «Методологія досліджень у галузі освіти». Лекційний курс передбачає вивчення аспірантами таких тем: 1. Поняття методології. Класифікація наукових досліджень у галузі освіти. 2. Дисциплінарні та міждисциплінарні дослідження. 3. Методологія проектування наукового дослідження. 4. Загальна характеристика методів дослідження. 5. Кількісні методи в освіті. 6. Якісні методи в освіті. 7. Методи математичної статистики. 8. Вимоги до результатів дослідження. Окрім лекцій, передбачено 12 годин для семінарів. Наприклад, вивчаючи першу тему, розглядали такі питання: «Поняття «методологія», «методологія науки», «методологічна культура». Дослідження в галузі освіти як процес і результат наукової діяльності. Класифікація наукових досліджень за їх характером і змістом. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Теоретичне та експериментальне дослідження. Колективне дослідження. Підходи до проведення наукового дослідження: дисциплінарний, міждисциплінарний, мультидисциплінарний (полідисциплінарний) та трансдисциплінарний. Вимоги до проведення наукового дослідження. Розробка програми наукового дослідження» [11].

Доцільно виокремити напрями методологічного рівня щодо вивчення важливих аспектів управління науковою роботою. Розглянемо декілька прикладів. О. Самсонова в статті «Методологічні аспекти управління науково-дослідною діяльністю майбутніх фахівців» (2012 р.) зауважила, що «в науковій літературі склалося неоднозначне розуміння предмета методології. В одних джерелах методологією називають систему принципів наукового дослідження. В інших – учення про організацію діяльності». На основі праць зарубіжних дослідників авторка підкреслює необхідність розглянути методологію як «вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності в різних галузях теорії і практики або стосовно науково-дослідного процесу сукупності принципів, засобів, методів і форм наукового пізнання», виокремлює питання методологічної культури студента-дослідника, яка визначається «двома чинниками – компетентністю суджень про суть методологічних основ науково-дослідної діяльності й умінням зі знанням справи застосовувати в науковій творчості ті або інші методи для досягнення істини», аналізує методи наукового пізнання, пізнавальні функції, рівні методології: «філософська методологія; загальнонаукова методологія, у якій розглядають принципові підходи й методи знання, що трапляються в усіх науках; соціально-наукова

методологія, тобто методологія конкретних наук, у цьому випадку – теорії управління; методика і техніка наукового дослідження, переваги системного і особистісно орієнтованого підходу» [12].

У процесі наукового пошуку з'явилися публікації, присвячені актуальним питанням методологічної культури аспірантів. І. М. Козубцов, узагальнивши праці інших дослідників, ще у 2014 р. дійшов висновку, що основною причиною виникнення проблем в аспірантурі є те, що «зміст навчання із часом системно втратив методологічні основи адаптації до швидких темпів появи нової інформації та її засвоєння. Як наслідок, відбувається часове запізнення в системах управління сучасного вищого навчального закладу. Не розвивання методологічної компетентності в аспіранта веде до втрати системного підходу, єдності, чіткості й, урешті, наукової істини. Від методологічної компетентності наукового керівника (консультанта) залежить справжній розвиток методологічної компетентності в аспіранта-учня. Актуальним на сьогодні є якісний новий розвиток інституту аспірантури, адже вона з погляду синергетики є точкою біфуркації розвитку методологічної компетентності аспіранта, а отже, і науковою основою освіти та науки. Закладена сьогодні методологічна компетентність аспіранта через 3 роки позначиться на його професійній науковій або науково-педагогічній діяльності. Причиною всього є системна втрата здатності формування та розвитку методологічної компетентності аспіранта під час планового навчально-виховного процесу, яка б сприяла саморозвитку аспіранта» [13]. Логічним продовженням серії статей на цю тему став захист у 2021 р. докторської дисертації «Теоретичні і методичні основи розвитку методологічної культури ад'юнктів». Доцільно підкреслити важливість мотиваційного, ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, суб'єктно-рефлексивного критеріїв, авторську концепцію розвитку методологічної культури

А. Бержанір автор праць «Методологія теоретичних досліджень корпоративної соціальної відповідальності», «Формування творчої компетентності майбутніх докторів філософії як передумови їхньої інноваційної діяльності» (2022 р.), «Сутність процесу формування навичок проєктної діяльності у здобувачів PhD програм» (2022 р.), «Особливості формування навичок філософського аналізу науки у здобувачів PhD програм» (2022 р.), «Теоретичні засади формування навичок проєктної діяльності у здобувачів вищої освіти» (2025 р.) у статті «Формування

філософсько-методологічної культури майбутніх докторів філософії» (2021 р.) стверджує, що філософсько-методологічна культура науковця – це «найважливіший складник його професійної культури, необхідна характеристика професійної компетентності, головними компонентами якої є знання, уміння й здатності філософської інтерпретації та практичного застосування методів і принципів організації наукової і педагогічної діяльності. Основною її метою є формування дослідницьких умінь і навичок, спрямованих на поповнення інноваційного емпіричного досвіду», і пропонує ознаки наявності в педагога філософсько-методологічної культури: «стійка зацікавленість до педагогічної діяльності; прагнення до творчої, інноваційної педагогічної діяльності; сформована мотивація до професійного зростання; гуманістична спрямованість педагога; володіння комунікативними навичками, використання сучасних стилів спілкування під час педагогічної взаємодії» [14].

У контексті аналітичного огляду літератури виокремимо працю І. Олійник, яка в статті «Методологічні підходи формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури» слушно виокремлює ідею інтеграції методологічних підходів так, як вона, на думку авторки, «видається особливо важливою з огляду на умови поліметодології у вирішенні актуальних питань, оскільки «інтеграція дає змогу використовувати різні методологічні підходи щодо дослідження проблеми формування в майбутніх докторів філософії дослідницької компетентності, у межах якої видається можливим систематизувати й синтезувати множинність різних складників її компонентів, що, своєю чергою, дасть змогу більш глибоко дослідити цей конструкт та визначити ефективні шляхи його розвитку» і виокремлює, використовуючи праці провідних фахівців, низку важливих підходів: *акмеологічний; особистісно орієнтований; технологічний; аксіологічний; діяльнісний; праксеологічний; фасилітативний; партисипативний* (діалог, орієнтація учасників освітнього процесу на взаємодію, генерування та впровадження спільного вирішення проблем); *синергетичний; міжпредметний; герменевтичний; проєктний* підхід [15]. На нашу думку, партисипативний підхід доцільно «перейменувати» на комунікативний (адже комунікація передбачає залучення, активну участь учасників), а вищезазначені підходи потрібно доповнити ще трьома. По-перше, це *педагогічно-персонологічний підхід*, який означає неперервність творчого процесу з

елементами самовиховання, навчання й учіння. По-друге, *інформаційно-творчий підхід*, згідно з яким сучасна методологія має враховувати можливість штучного інтелекту, взаємодію дослідника з комп'ютерними системами. По-третє, *компаративістичний* підхід дасть змогу виокремити важливість порівняльних характеристик. Усвідомлюємо дискусійність цих пропозицій, адже всі підходи повинні бути об'єднані в контексті пропозицій експертів Римського клубу щодо інтегрального мислення.

Л. Нічуговська на основі дисципліни «Методологія педагогічного процесу у вищій школі» пропонує «структурні компоненти професійно-вагомих якостей, достатніх до продукування нових ідей, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності як підґрунтя до ухвалення швидких, нестандартних, інноваційних рішень в умовах широкомасштабної війни», ураховуючи «Рекомендації для експертів Національного агентства стосовно акредитації освітніх програм третього рівня вищої освіти», розглядає домінанти підготовки аспірантів, формування загальних та фахових компетентностей, чинників, що зумовлюють розвиток професійних якостей [16].

На особливу увагу заслуговують праці О. Дубасенюк та її наукової школи [17–19].

Відзначимо важливість праць компаративістичного спрямування [20].

Актуальність теми засвідчує зміст доповідей окремих конференцій. Наприклад, серед доповідей конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін» третій розділ був присвячений темі «Інновації в докторській підготовці з освітніх / педагогічних наук: український, європейський та світовий досвід». Перелік тем красномовний: О. Антонова «Системний підхід до підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 „Науки про освіту“»; С. Вітвицька «Інноваційність у підготовці докторів філософії»; О. Дубасенюк «Підготовка докторів філософії у сфері педагогічної освіти»; Ю. Козловський «Особливості методів навчання майбутніх докторів філософії у галузі наук про освіту»; Н. Мирончук «Компетентнісні основи підготовки викладачів вищої школи на другому та третьому рівнях вищої освіти»; А. Сбруєва «Програма Жан Моне „Європеїзація докторських програм у галузі освіти“: аналіз досвіду здобуття та реалізації»; Н. Сидорчук «До питання підготовки докторів філософії на засадах компетентнісного підходу»; Zh. Chernyakova «The course „Academic writing” for doctoral students: lingua cultural aspects» [21].

Важливими є праці авторів, які звертають увагу на питання педагогічних аспектів методологічної культури [22–29].

Особливу увагу викликають праці, автори яких вивчають актуальні проблеми підготовки фахівців медичного спрямування. Виокремимо праці Л. Лимар [30; 31], які завершилися успішним захистом докторської дисертації (2024 р.).

У системі підготовки аспірантів медичного спрямування перспективними є результати досліджень О. Гетьман [32], Н. Литвиненко і Н. Місник [33].

Серія оригінальних статей у журналі «Медицина та фармація: освітні дискурси», присвячених можливостям штучного інтелекту [34–38]. За цим напрямом майбутнє. Дослідження методологічних аспектів цієї проблеми потребує значно більшої уваги. Польські видавництва пропонують більше сотні книг на цю тему. Щоправда використання штучного інтелекту в медицині налічує лише декілька позицій.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення не випадкових, а системних успіхів важливо розпочати розвиток основ методологічної культури з першого курсу університету, а в перспективі цю роботу потрібно починати в профільних ліцях. Наша методика «раннього наукового старту» для першокурсників, уперше апробована у 2000 р., підтверджує свою ефективність. Окремі представники нашої наукової школи розпочинали знайомство з основами наукових досліджень, навчаючись на першому курсі. Завершувалася така робота кандидатськими й докторськими дисертаціями.

Для успішного розвитку вітчизняної методологічної науки доцільно звернути увагу на декілька важливих аспектів, які ми спробуємо структурувати.

1. Своєрідною загрозою для методологічної науки стає її уявна елітарність, відірваність від практики. Поступово створюється «своя мова», яку розуміє вузьке коло фахівців, розпочинається своєрідна гра в терміни, моделі, інколи додаються складні математичні формули. Забуваються висновки філософів XIX століття про використання людиною еталонів для вимірювання та відсутністю їх, коли йдеться про саму людину. Тезис Івана Павла II «Мудрість – це простота» не втрачає актуальності. Під час виступу на конференціях, читаючи лекції для студентів, викладачів ТНМУ імені І. Я. Горбачевського (підвищення кваліфікації), ми часто повторюємо думку В. Моляко, яку ми використали як епіграф до статті й додаємо: «Немає нецікавих лекцій, семінарів, екзаменів. Є лише нецікавий ... (запропонуйте слово). Стаємо майстрами коли навчимося говорити, писати, вчити і вчитися – просто. Більше того. Навчіться

жити просто. Навчіться просто жити». Методологія для методології, методологія без перевірки практикою, методологія без людини втрачає сенс.

2. Методологічна культура студента, аспіранта, викладача починається від усвідомлення суті системи базових понять. Недостатньо враховують вимоги Аристотеля й фахівців з логіки про ясність, співмірність, точність, лаконічність відсутність тавтології (дефінієнс не може повторювати дефінієндум), неприпустимість заперечення. Як приклад назвемо класичне визначення ВООЗ концепту «здоров'я», у якому одночасно порушено всі вимоги. Ми багаторазово звертали увагу на перелік основних понять, серед яких виокремлювали своєрідні групи: наука, закономірність, система; людина, індивід, особистість; виховання, освіта, педагогіка. Придивіться до цих слів. Адже тезис «Освіта для світла і світу», який ми використали для лекції в інтернеті, насправду, цікавий. Не випадково слово «світло» згадується на першій сторінці Біблії п'ять разів, на останній – тричі, а пояснюється в Євангелії від Матвія одним реченням: «Якщо світло, що в тобі, є темрява, то яка ж то велика та темрява». Ми не зустрічали фахівця, який не знав би однієї з головних тез Євангелія від Івана «Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було споконвіку. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього». А тепер перевірте кількість авторів, які використовують і розуміють продовження цитати: «І життя було в Нім, а життя було Світлом людей. А Світло у темряві світить, і темрява не обгорнула його». Тепер стає очевидною суть українських реалій сьогодення «Воїни світла». Чи все вищесказане стосується методологічної культури? Відповідь очевидна. Для фахівців медичного спрямування необхідно продовжити перелік. Свого часу ми разом з О. Христенко аналізували методику «ключових слів». Можемо лише підкреслити, що на першому місці в методології медицини буде не хвороба, не лікування, а здоров'я.

3. Керівники наукових шкіл, викладачі, аспіранти мають звернути особливу увагу на періодизацію. Періодизацію історичних процесів, розвитку науки, оздоровлення, перебігу захворювання, самовдосконалення тощо. Для розуміння методологічних засад цього процесу залишаються актуальними монографії, статті професора Є. Хрикова. Ненависть до російських наймитів викликає той факт, що вони вбили видатного педагога в м. Ірпінь у березні 2022 р.

Ми неодноразово поверталися до проблеми періодизації при оцінці педагогічних систем і діяльності видатних педагогів. У контексті теми статті можна

звернути увагу на сім періодів розвитку дидактичних систем: етнодидактика, релігійна дидактика, філософська, академічно-університетська, педагогічно-психологічна, інформаційна, інтегральна дидактика [39]. Гіпотетично можна стверджувати, що це універсальний підхід, який буде доречний для ретроспективної оцінки питань розвитку методологічної культури.

4. Особливістю переходу до інформаційного суспільства, що, до речі, також є методологічною проблемою, стала, з одного боку, доступність інформації, а з іншого – неймовірна кількість даних з вітчизняних і зарубіжних джерел. Очевидною є недостатність переліку прізвищ. Необхідна хоча б лаконічна оцінка досягнень, авторських, новаторських пропозицій. В одній з робіт ми спробували окреслити зміст окремих праць, присвячених питанням методологічної культури [40]. Доречним буде окреме монографічне дослідження на цю тему за прикладом докторської дисертації І. Стражнікової. На часі докторська дисертація присвячена питанням методологічної культури в різних країнах. У згаданій публікації ми звертали увагу на той факт, що польські колеги в червні 2024 р. провели дев'ятий семінар з методології педагогіки Польського педагогічного товариства «Від методології наук до дослідницьких практик у педагогіці». У 2023 р. журнал «Едукація» присвятив другий номер питанням методології. У вступному слові автор одного з найкращих підручників з педагогіки М. Новак підкреслив, що потреба в такому випуску зумовлена динамічними змінами в суспільному житті, розвитком культури, реалізацією мети навчання й виховання, досліджень новаторського й творчого спрямування, а відповідно і вищого рівня методологічних знань, нового рівня компетенції. Аспіранти, викладачі були б вдячні вітчизняним авторам за підготовку до друку відповідних хрестоматій.

5. Методологічна культура аспірантів має теоретичні та практичні особливості. Важливим є міждисциплінарний підхід, який разом із системним випереджував новаторську ідею про інтегральне мислення. Як приклад використаємо відому працю нобелівського лауреата Германа Гессе, дискусії навколо якої не вщухають понад 80 років. В одній з праць ми зауважили, що раніше назва книги Йогана Гейзінги «*Homo Ludens*». Досвід визначення ігрового елемента культури», яка була опублікована в Нідерландах у 1939 р. й розглядалася здебільшого як оригінальне доповнення або протиставлення до традиційного «*Homo Sapiens*», а популярне дослідження Еріка Берна «Ігри, у які грають люди»,

стало всесвітнім бестселером, то в наші дні гра з допомогою електронних засобів стали загрозою та цивілізаційним викликом, інструментом маніпуляції і синдрому вивченої безпорадності. Роман Германа Гессе не випадково досліджують не лише фахівці з питань літератури а й психологи, філософи, педагоги. Досліджуючи зміст видатного твору із загадковою назвою «Гра в бісер. Спроба опису життя магістра гри Йозефа Кнехта разом з його творами», ми обґрунтували 12 аспектів, які успішно використовуємо на заняттях у медичному університеті [41]. Це важливо ще й тому, що важливі ідеї методологічного рівня часто знаходимо в художніх творах, філософських трактатах (згадайте хоча б праці Ібн Сіні, які стали доступними для українських авторів).

6. Перспективним напрямом для досліджень з неймовірною швидкістю, за декілька останніх років став штучний інтелект, який, на нашу думку, ураховуючи перехід людини до статусу «живої душі», краще було б назвати комп'ютерним інтелектом, принаймні на цьому етапі. Редакція журналу «Медицина та фармація: освітні дискурси» не випадково надрукувала серію оригінальних статей на цю тему. Потрібно поспішати. Поки в літературі лише розпочиналися роздуми про переваги і загрози штучний інтелект став щоденною буденністю для учнів, студентів, аспірантів, викладачів. Ми спробували провести своєрідне тестування можливостей штучного інтелекту щодо визначення основних понять, рецензування праць, вирішення творчих завдань [42; 43]. Не буде перебільшенням, якщо скажемо, що навіть попередні результати на рівні GPT-4 вражають. Це добре. Є над чим працювати. Маємо ще один виклик.

7. Про значущість прогностичної оцінки в методології свідчить ще один красномовний факт. У грудні 2017 р. експерти Римського клубу визначили найважливіше завдання в освіті. Ідеться про інтегральне мислення, яке повинно стати наступним, вищим рівнем після системного підходу. Завдання визначене, але й через 8 років майже відсутні дидактичні праці відповідного спрямування. Продовжуються пошуки щодо «інтегрованого» мислення, згадується «інтегративне» мислення. Ми спробували розглянути це питання як процес переходу на якісно вищий рівень, який поєднуватиме розуміння закономірностей ретроспективної оцінки проблеми, міждисциплінарного підходу, врахування індивідуальних можливостей, інформаційної культури, творчості [44]. Ця ідея особливо значуща для аспірантів медичних університетів. Сама професія передбачає педагогічну підготовку до

навчання студентів, розуміння дидактичних закономірностей, основ андрагогіки і власне дослідницьку роботу. Є ще й третій важливий складник. Практична діяльність лікаря, психологічна культура спілкування, грамотний анамнез, розуміння загроз ятрогенії. Для підтвердження важливості інтегрального мислення достатньо прочитати книги Миколи Амосова чи Генрі Марша.

Обговорення. Як позитивний факт відзначимо виокремлення питань методологічної культури дослідника в нормативних документах. У 2025 р. методологія наукових досліджень стала обов'язковим компонентом для вступу в аспірантуру (ЄВВ). Окремого обговорення потребує «Програма єдиного вступного випробування з методології наукових досліджень», затверджена 19.05.2025 р. (наказ № 740). Автори пропонують звернути увагу на чотири основні розділи: наука та наукові дослідження в сучасному світі; загальне уявлення про методологію наукового дослідження; система організації наукової діяльності; представлення наукових досліджень [45]. Можливо, поняття «представлення» в контексті двох значень в академічному тлумачному словнику української мови доцільно замінити на слово «оприлюднення». На нашу думку, у майбутньому цей перелік необхідно доповнити методологічними аспектами особистості дослідника, щоб не повторити проблем тоталітарної педагогіки, у якій не було людини. Згідно з вимогами, вступники мають відповісти на сто запитань. Якщо прочитати зміст двадцяти завдань [46], то можна зробити два висновки. По-перше, необхідна системна перебудова відповідних курсів у закладах вищої освіти. Без такої роботи або без додаткових консультацій шанси талановитої студентської молоді мінімальні. По-друге, якщо такі високі вимоги при вступі, то легко передбачити підвищення вимог до рівня методологічного забезпечення дисертації. Власне кажучи, ми просто наближаємося до європейських традицій. Співпрацюючи з польськими колегами і здійснюючи наукове керівництво сотнями магістерських робіт, ми звернули увагу на той факт, що в роботах випускників закладів вищої освіти та в дисертаціях обов'язковим є розділ, як мінімум з п'яти параграфів, присвячений методології власного дослідження. Традиційно аналізують такі питання: предмет і мета дослідження, проблеми й гіпотези, залежні та незалежні показники, методи дослідження, характеристика групи респондентів і місця проведення дослідження. Зауважимо ще одну особливість. Якщо структурувати приклади завдань для вступу в аспірантуру 2025 р., то можна виокремити таку проблематику: *властивості нау-*

кової інформації (відповідність реальному об'єкту, псевдонаука); *логіка дослідження* (співвідношення між метою та завданнями, аналітична функція методу, метод і методика, експеримент, поняття «відкрита наука», вірогідність результатів, світоглядні принципи пізнання, використання штучного інтелекту для обробки великих обсягів даних, сходження від абстрактного до конкретного, умовивід, емпіричне пізнання); система цінностей; *наукова публікація* (функції, пріоритети, структурні елементи, огляд літератури). Структура заслуговує на позитивну оцінку. На нашу думку, деякі завдання потребують обговорення й уточнення. Можна назвати принаймні два приклади. По-перше. Цікаве п'яте завдання: «Який фактор сприяв посиленню значущості соціальних функцій науки?». Пропонується вибрати одну правильну відповідь із чотирьох: «а) Поява нових філософських концепцій. б) Досягнення науково-технічного прогресу. в) Розширення міжнародного співробітництва. г) Збільшення кількості наукових публікацій». Ми можемо помилятися, але принаймні три пропозиції можуть претендувати на правильність. Можливо при написанні «головний фактор» було б легше відповісти. По-друге, розглянемо одинадцяте запитання: «Яка властивість штучного інтелекту дає змогу виявляти нові наукові закономірності під час обробки великих обсягів даних?». Розглянемо варіанти: «а) Виявлення прихованих закономірностей і патернів у необроблених даних. б) Перетворення неструктурованої інформації на формат, придатний для аналізу. в) Установлення нових зв'язків між різними наборами даних без участі людини. г) Оптимізація процедур аналізу даних через зменшення обсягу вибірки» [46]. Все було б добре. Але є одна проблема. Ми проводили тестування можливостей штучного інтелекту. Це надзвичайно ефективний інструмент при коректному використанні. Але не може штучний інтелект і не тільки він виявляти нові наукові закономірності. Принаймні поки що не може. Ми звернули увагу на ці аспекти не для критики. Необхідність якісних змін у системі підготовки аспірантів у закладах вищої освіти стає очевидною. Як приклад можна назвати статтю «Перспективи підготовки викладачів медичних закладів вищої освіти в Україні: досвід та шляхи вдосконалення», автори якої чітко визначили найважливіші напрями подальших досліджень, підкресливши, що «окремою проблемою є наповнення курсів підготовки та безперервного професійного розвитку медичних викладачів. Важливість впровадження терміна «медична педагогіка» обґрунтована потребою у створенні відповідного змісту, який охоплює педагогіку підготовки викладачів

медичних закладів вищої освіти (мЗВО). Основні компетенції для медичних викладачів містять когнітивно-практичну, методично-навчальну, лідерську, цифрову, інтерактивну та комунікативну. Вони є взаємопов'язаними та мають розвиватися комплексно» [47, с. 7]. Власне кажучи, Ю. Кучин і Л. Лимар в одному абзаці визначили комплексну тематику для подальшого обговорення.

Висновки та перспективи дослідження. Проблема навчання в аспірантурі досягає рівня національної безпеки. Очевидно, що це складник освітньої політики, яка має соціальну, фінансову, управлінську, педагогічну, психологічний складник. Як приклад можемо назвати унікальний документ «Рапорт про інтелектуальний потенціал Польщі», у якому використано досвід інших країн і на основі якого ухвалено рішення, що дало змогу підвищити якість освітнього процесу на всіх рівнях (як приклад можна назвати досягнення учнів у міжнародній програмі PISA). Якщо йдеться про системні зміни необхідно аналізувати зміст, форми, методи властиві для всієї структури. Зауважимо надмірну швидкість змін і «правил гри» навчання в аспірантурі. Освіта відзначається інерційністю. Тому, згідно з економічним законом «довгої хвили», наслідки управлінських рішень проявляються через десятиліття. Зауважимо, що це також питання мето-

дологічного рівня. Адже, окрім опису, пояснення причин наука, справжня наука, виконує прогностичну функцію. Якщо підсумовувати досягнення фахівців з питань методологічної культури, то можна зауважити значні досягнення європейського рівня. Водночас на базі теоретичних узагальнень необхідно продовжити пошук закономірностей властивих для окремих видів навчальних закладів і спеціальностей. За прикладом інших країн необхідні державні установи, які б постійно проводили моніторинг актуальних питань, узагальнювали вітчизняний та зарубіжний досвід. Поки починається обговорення загроз для особистості й академічної доброчесності штучного інтелекту ці комп'ютерні системи давно стали щоденною реальністю для багатьох учнів, студентів, аспірантів. Має ітися про раціональне використання. Перспективною є ідея, над якою працюють викладачі кафедри української мови ТНМУ імені І. Я. Горбачевського, – «Медична риторика і комунікація в системі професійної лінгводидактики». Для студентів й аспірантів медичних закладів вищої освіти на часі практикуми та відеоматеріали з питань анамнезу, профілактики ятрогенії, ефективного спілкування, професійного самовдосконалення. Необхідно продовжити вивчення особливостей функціонування наукових шкіл.

Список літератури:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне : Волинські обереги. 2011. 282 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер». 2010. 308 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги. 2012. 192 с.
4. Ничкало Н. Методологічне дозрівання в наукових пошуках: теорія і практика. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/711278/1/68%20\(2\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/711278/1/68%20(2).pdf).
5. Ничкало Н. Г. Методологічна культура у науковому зростанні педагога-дослідника. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 44. С. 22–29.
6. Сухомлинська О. Історико-педагогічне дослідження та його «околиці». *Шлях освіти*. 2005. № 4. С. 43–47.
7. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес в Україні: регіональний вимір. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/9012/1/>
8. Сухомлинська О. В. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини XX століття. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint.971.pdf>.
9. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. Зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. Ч. 1. Харків : ОВС. 2002. С. 37–54.
10. Вихрущ В. О., Козловський Ю. М. Методологія та методика наукового дослідження. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2020. 336 с.
11. Сисоєва С. О. Методологія досліджень в галузі освіти. Програма навчальної дисципліни. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. 17 с.
12. Самсонова О. О. Методологічні аспекти управління науково-дослідною діяльністю майбутніх фахівців. URL: <https://enpuihb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2da52b55-cb03-418a-a960-11e6d5452a3a/content>
13. Козубов І. М. Концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*: електрон. наук. фах. вид. 2014. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf
14. Бержанір А. Формування філософсько-методологічної культури майбутніх докторів філософії. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2 (7). С. 299–307.

15. Олійник І. В. Методологічні підходи формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2022. № 2 (24). С. 60–71.
16. Нічуговська Л. Розвиток методологічної компетентності аспірантів в умовах університетського середовища. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки».* 2024. 2. С. 38–43.
17. Дубасенюк О. А. Формування методологічної культури молодого дослідника у процесі його наукового становлення у сфері педагогіки. Професійна освіта: педагогіка і психологія / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Ченстохова – Київ, 2009. Вип. XI. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/8465/1/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%B8.pdf>.
18. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти засобами педагогічного проектування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* 2023. Вип. 2 (126). С. 141–151.
19. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В., Пастовенський О. В. Формування методологічної культури здобувачів педагогічної освіти як мотиваційна основа їх професійного та особистісного акмеєзростання. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки.* 2024. Вип. 2 (117). С. 88–100.
20. Бідюк Н. М., Третьюк В. В. Підготовка докторів філософії в галузі освіти: досвід Великої Британії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми.* Випуск 60. URL: file:///C:/Users/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B9/Downloads/PIDGOTOVKA_DOKTORIV_FILOSOFII_V_GALUZI_OSVITI_DOSV.pdf.
21. Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 квітня 2019 року / Міністерство освіти і науки України, СумДПУ ім. А. С. Макаренка ; Департамент освіти Сумської обласної державної адміністрації ; [редкол.: А. А. Сбруєва, Т. М. Дегтяренко, С. Б. Кузікова та ін.]. Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. Т. 1. 208 с.
22. Городинська О. Методологічна культура як важливий чинник становлення сучасного вчителя іноземної мови. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/188304/187621>.
23. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер. 2008. 1040 с.
24. Кравцов В. Методологічна компетентність як показник формування методологічної культури майбутнього вчителя. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83100052.pdf>
25. Кравцов В. О. Формування методологічної культури як чинник ефективної соціалізації майбутнього вчителя. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць.* Кіровоград, 2010. Вип. 14. С. 183–187.
26. Козубцов І. М. Концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України: електрон. наук. фак. вид.* 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf
27. Лаврентьєва О. О. Методологічна культура вчителя: у пошуках концептів професійної діяльності. *Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі : монографія/ кол. авторів; ред. О. О. Лаврентьєвої, О. П. Крупського, Є. В. Намлієва.* Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2014. С. 170–185.
28. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія. за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Та-раса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2013. 248 с.
29. Освітологія: фахова підготовка : навчально-методичний посібник / за ред. В. О. Огнев'юка. Київ : ВП «Едельвейс». 2014. 612 с.
30. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження : монографія. Харків. 2018. 294 с.
31. Лимар Л. В. Основні технології дистанційного навчання майбутніх докторів філософії. *Медицина та фармація: освітні дискурси.* 2023. Вип. 2. С. 25–30.
32. Лимар Л. В. Формування англійської комунікативної академічної та фахової компетентності майбутніх докторів філософії галузі «Охорона здоров'я» засобами дистанційного навчання. URL: <https://www.uacademic.info/ua/document/0524U000376>.
33. Гетьман О. І. Наука та мистецтво ефективної комунікації в медицині. *Медицина та фармація: освітні дискурси.* 2023. Вип. 1. С. 9–14.
34. Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Організація взаємодії викладача та студентів під час інтерактивних навчальних практик. *Медицина та фармація: освітні дискурси.* 2023. Вип. 1. С. 30–35.
35. Марушко Ю., Хомич О., Умрик М., Струтинська О., Злобинець А. Особливості використання штучного інтелекту в практичній медицині: погляд студентів медиків. *Медицина та фармація: освітні дискурси.* 2024. Вип. 4. С. 62–69.
36. Матвієнко М. М. Технології штучного інтелекту як складова цифрової компетенції майбутніх лікарів. *Медицина та фармація: освітні дискурси.* 2024. Вип. 1. С. 23–29.
37. Меленевич А. Я., Садовенко О. Л., Бабічева О. О., Брек В. В., Латогуз Ю. І., Прохоренко В. Л. Трансформація медичної освіти під впливом інтеграції штучного інтелекту у проблемно-орієнтоване та симуляційне навчання. *Медицина та фармація: освітні дискурси.* 2024. Вип. 4. С. 79–86.
38. Стучинська Н. В., Паламарчук Ю. В. Формування цифрової компетентності майбутніх стоматологів. *Медицина та фармація: освітні дискурси.* 2024. Вип. 2. С. 43–48.
39. Терентюк В. Г., Кучеренко І. І., Матукова-Ярига Д. Г. Роль та значення розвитку цифрових компетентностей працівників охорони здоров'я, здобувачів медичної та фармацевтичної освіти та науково-педагогічних працівників закладів

вищої медичної освіти в умовах цифровізації та цифрової трансформації охорони здоров'я. *Медицина та фармація: освітні дискурси*. 2024. Вип. 3. С. 105–110.

40. Вихрущ А. В. Періодизація розвитку дидактичних систем. *Медична освіта*, 2023. №2. С. 11–17.
41. Вихрущ А. В. Методологічна культура здобувачів у закладах вищої освіти. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*. 2025. № 4. С. 17–30.
42. Вихрущ А. В. Велика гра Германа Гессе. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Випуск 35. Т. 2. С. 316–322.
43. Вихрущ А. В. Комп'ютерний інтелект і ... творчість. *Studia methodologica*, No. 59. 2025. С. 79–89.
43. Вихрущ А. В. Штучний інтелект і самотність: особистісний вимір. *Закарпатські філологічні студії* 2024. Вип. 37. С. 298–305.
44. Вихрущ А. В. Інтегральне мислення: минуле і майбутнє. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 10–11 жовтня 2024 року). Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В. 2024. С. 76–77.
44. Програма єдиного вступного випробування з методології наукових досліджень. URL: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/Programa-yedynogo-vstupnogo-vyprobuvannya-z-metodologiyi-naukovyh-doslidzhen.pdf>.
45. ЄВВ. Приклади завдань. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/06/YEVV-na-sajt_merged.pdf.
46. Кучин Ю. Л., Лимар Л. В. Перспективи підготовки викладачів медичних закладів вищої освіти в Україні: досвід та шляхи вдосконалення. *Медицина та фармація: освітні дискурси*. 2025. Вип. 1. С. 3–10.

References:

1. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Vydannia druhe, dopovnene y vypravlene. Rivne: Volynski oberehy.
2. Honcharenko, S. U. (2010). *Pedahohichni doslidzhennia: metodolohichni porady molodym naukovtsiam* [Pedagogical research: methodological advice for young scientists]. Kyiv; Vinnytsia: TOV firma «Planer».
3. Honcharenko, S. U. (2012). *Pedahohichni zakony, zakonornosti, pryncypy. Suchasne tlumachennia* [Pedagogical laws, patterns, principles. Modern interpretation]. Rivne: Volynski oberehy.
4. Nychkalo, N. *Metodolohichne dozrivannia v naukovykh poshukakh: teoriia i praktyka* [Methodological maturation in scientific research: theory and practice]. Retrieved from: [https://lib.iitta.gov.ua/711278/1/68%20\(2\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/711278/1/68%20(2).pdf).
5. Nychkalo, N. H. (2016). *Metodolohichna kultura u naukovomu zrostanti pedahoha-doslidnyka* [Methodological culture in the scientific growth of a teacher-researcher]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, Vyp. 44, S.22–29.
6. Sukhomlynska, O. (2005). *Istoryko-pedahohichne doslidzhennia ta yoho «okolytsi»* [Historical and pedagogical process in Ukraine: regional dimension]. *Shliakh osvity*, № 4, 43–47.
7. Sukhomlynska, O. V. *Istoryko-pedahohichnyi protses v Ukraini: rehionalnyi vymir* [Historical and pedagogical process in Ukraine: regional dimension]. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/9012/1/>
8. Sukhomlynska, O. V. *Metodolohiia doslidzhennia istoryko-pedahohichnykh realii druhoi polovyny XX stolittia* [Methodology for researching historical and pedagogical realities of the second half of the 20th century]. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint.971.pdf> (data zvernennia: 10.06.2025) [in Ukrainian].
9. Sukhomlynska, O. V. (2002). *Periodyzatsiia pedahohichnoi dumky v Ukraini: kroky do novoho vymiru* [Periodization of pedagogical thought in Ukraine: steps towards a new dimension]. *Zb. nauk. prats do 10-richchia APN Ukrainy*. Ch. 1. Kh.: OVS, 37–54.
10. Vykhreshch, V. O. (2020). *Metodolohiia ta metodyky naukovoho doslidzhennia* [Methodology and techniques of scientific research]. V.O. Vykhreshch, Yu.M. Kozlovskiy. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki.
11. Sysoieva, S. O. (2016). *Metodolohiia doslidzhen v haluzi osvity. Prohrama navchalnoi dystsypliny* [Research methodology in education. Program of the academic subject]. K.: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka.
12. Samsonova, O. O. *Metodolohichni aspekty upravlinnia naukovu-doslidnoiu diialnistiu maibutnikh fakhivtsiv* [Methodological aspects of managing the research activities of future specialists]. Retrieved from: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2da52b55-cb03-418a-a960-11e6d5452a3a/content>
13. Kozubtsov, I. M. (2014). *Kontseptsiiia rozvytku metodolohichnoi kompetentnosti aspiranta viiskovoho vyshchoho navchalnoho zakladu* [The concept of developing methodological competence of a postgraduate student of a military higher educational institution]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: elektron. nauk. fakh. vyd.* №1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf.
14. Berzhanir, A. (2021). *Formuvannia filosofsko-metodolohichnoi kultury maibutnikh doktoriv filosofii* [Formation of the philosophical and methodological culture of future doctors of philosophy]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. Vyp. 2, (7), 299–307.
15. Oliinyk, I. V. (2022). *Metodolohichni pidkhody formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh doktoriv filosofii v umovakh aspirantury* [Methodological approaches to the formation of research competence of future doctors of philosophy in postgraduate studies]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia»*. *Pedahohichni nauky*, № 2 (24), 60–71.
16. Nichuhovska, L. (2024). *Rozvytok metodolohichnoi kompetentnosti aspirantiv v umovakh universytetskoho seredovyscha* [Development of methodological competence of postgraduate students in a university environment]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriiia «Pedahohichni nauky»*, 2, 38–43.
17. Dubaseniuk, O. A. (2009). *Formuvannia metodolohichnoi kultury molodoho doslidnyka u protsesi yoho naukovoho stanovlennia u sferi pedahohiky* [Formation of methodological culture of a young researcher in the process of his scientific formation in the field of pedagogy. Professional education: pedagogy and psychology]. *Profesiina osvita: pedahohika*

- i psykhologii. za red. T. Levovytskoho, I. Vilsh, I. Ziaziuna, N. Nychkalo. Chenstokhova – Kyiv, Vyp. XI. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/8465/1/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%B8.pdf>.
18. Dubaseniuk, O. A., Vozniuk, O. V. (2023). Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti здобувачів вищої освіти засобами педагогічного проектування [Formation of research competence of higher education students through pedagogical design]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. Vyp. 2 (126), 141–151.
 19. Dubaseniuk, O. A., Vozniuk, O. V., Pastovenskyi, O. V. (2024). Formuvannia metodolohichnoi kultury здобувачів педагогічної освіти як мотивуєюча основа їхньої професійної та особистісної акмеїзації [Formation of methodological culture of students of pedagogical education as a motivational basis for their professional and personal growth]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky*. Vyp. 2, (117), 88–100.
 20. Bidiuk N.M., Tretko V.V. Pidhotovka doktoriv filosofii v haluzi osvity: dosvid Velykoi Brytanii [Training of PhDs in Education: The Experience of Great Britain]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Vypusk 60. Retrieved from: C:/Users/%PIDGOTOVKA_DOKTORIV_FILOSOFII_V_GALUZI_OSVITI_DOSV.pdf
 21. Innovatsiyni rozvytok vyshchoi osvity: hlobalnyi, yevropeiskyi ta natsionalnyi vymiry zmin (2019). [Innovative development of higher education: global, European and national dimensions of change]: materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 16–17 kvitnia 2019 roku / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, SumDPU im. A. S. Makarenka ; Departament osvity Sumskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii ; [redkol.: A. A. Sbruieva, T. M. Dehtiarenko, S. B. Kuzikova ta in.]. Sumy : Vydavnytstvo SumDPU im. A. S. Makarenka, T. 1 [in Ukrainian].
 22. Horodynska, O. Metodolohichna kultura yak vazhlyvyi chynnyk stanovlennia suchasnoho vchytelia inozemnoi movy [Methodological culture as an important factor in the development of a modern foreign language teacher]. Retrieved from: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/188304/187621>
 23. Entsyklopediia osvity (2008). [Encyclopedia of Education]. / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyi red. V.H.Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter.
 24. Kravtsov, V. Metodolohichna kompetentnist yak pokaznyk formuvannia metodolohichnoi kultury maibutnoho vchytelia [Methodological competence as an indicator of the formation of a future teacher's methodological culture]. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/83100052.pdf>.
 25. Kravtsov, V. O. (2010). Formuvannia metodolohichnoi kultury yak chynnyk efektyvnoi sotsializatsii maibutnoho vchytelia [Formation of methodological culture as a factor in effective socialization of a future teacher]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. prats. Kirovohrad*. Vyp. 14, 183–187 [in Ukrainian].
 26. Kozubtsov, I. M. (2014). Kontsepsiia rozvytku metodolohichnoi kompetentnosti aspiranta viiskovoho vyshchoho navchalnoho zakladu [The concept of developing methodological competence of a postgraduate student of a military higher educational institution]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy: elektron. nauk. fakh. vyd. №1*, Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf
 27. Lavrentieva, O. O. (2014). Metodolohichna kultura vchytelia: u poshukakh kontseptiv profesiinoi diialnosti [Methodological culture of the teacher: in search of concepts of professional activity. Theory and practice of professional development of the individual in the sociocultural space: monograph]. *Teoriia i praktyka profesiinoho stanovlennia osobystosti v sotsiokulturnomu prostori: monohrafiia/ kol. avtoriv; red. O. O. Lavrentievoi, O. P. Krupskoho, Ye. V. Namliieva*. Dnipropetrovsk: Aktsent PP, 170–185.
 28. Metodolohichni zasady pedahohichnoho doslidzhennia: monohrafiia (2013). [Methodological principles of pedagogical research: monograph]. za zah. red. V.S.Kuryla, Ye.M.Khrykova ; Derzh. zakl. «Luh. nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka». Luhansk: Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka».
 29. Osvitolohiia: fakhova pidhotovka: navchalno-metodychnyi posibnyk (2014). [Education studies: professional training: teaching and methodological manual]. Za red. V.O.Ohneviuka. Kyiv: VP «Edelveis».
 30. Khrykov, Ye. M. (2018). Metodolohiia pedahohichnoho doslidzhennia : monohrafiia [Pedagogical research methodology]. Kharkiv.
 31. Lymar, L. V. (2023). Osnovni tekhnologii dystantsiinoho navchannia maibutnikh doktoriv filosofii [Basic distance learning technologies for future PhDs]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 2, 25–30.
 32. Lymar, L. V. Formuvannia anhlo-movnoi komunikativnoi akademichnoi ta fakhovoi kompetentnosti maibutnikh doktoriv filosofii haluzi «Okhorona zdorovia» zasobami dystantsiinoho navchannia [Formation of English-language communicative academic and professional competence of future doctors of philosophy in the field of “Healthcare” through distance learning]. Retrieved from: <https://www.uacademic.info/ua/document/0524U000376>.
 33. Hetman, O. I. (2023). Nauka ta mystetstvo efektyvnoi komunikatsii v medytsyni [The science and art of effective communication in medicine]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 1, 9–14.
 34. Lytvynenko, N. P., Misnyk, N. V. (2023). Orhanizatsiia vzaïmodii vykladacha ta studentiv pid chas interaktyvnykh navchalnykh praktyk [Organization of interaction between teacher and students during interactive learning practices]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 1, 30–35.
 35. Marushko, Yu., Khomych, O. Umryk, M., Strutynska, O., Zlobynets, A. (2024). Osoblyvosti vykorystannia shchutnoho intelektu v praktychnii medytsyni: pohliad studentiv medykiv [Features of the use of artificial intelligence in practical medicine: the view of medical students]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 4, 62–69.
 36. Matvienko, M. M. (2024). Tekhnologii shchutnoho intelektu yak skladova tsyfrovoi kompetentsii maibutnikh likariv [Artificial intelligence technologies as a component of the digital competence of future doctors]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 1, 23–29.
 37. Melenevych, A. Ya., Sadovenko, O. L., Babicheva, O. O., Brek, V. V., Latohuz, Yu. I., Prokhorenko, V. L. (2024). Transformatsiia medychnoi osvity pid vplyvom intehtatsii shchutnoho intelektu u problemno-orïentovane ta symuliatyine

- navchannia [Transformation of medical education under the influence of the integration of artificial intelligence into problem-based and simulation learning]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 4, 79–86.
38. Stuchynska, N. V., Palamarchuk, Yu. V. (2024). Formuvannia tsyfrovoy kompetentnosti maibutnikh stomatolohiv [Formation of digital competence of future dentists]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 2, 43–48.
39. Terentiuk, V. H., Kucherenko, I. I., Matukova-Yaryha, D. H. (2024). Rol ta znachennia rozvytku tsyfrovyykh kompetentnosti pratsivnykiv okhorony zdorovia, zdobuvachiv medychnoi ta farmatsevtichnoi osvity ta naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv vyshchoi medychnoi osvity v umovakh tsyfrovizatsii ta tsyfrovoy transformatsii okhorony zdorovia [The role and importance of developing digital competencies of healthcare workers, medical and pharmaceutical education students, and scientific and pedagogical staff of higher medical education institutions in the context of digitalization and digital transformation of healthcare]. *Medytsyna ta farmatsiia: osviti dyskursy*. Vyp. 3, 105–110.
40. Vykhreshch, A. V. (2023). Periodyzatsiia rozvytku dydaktychnykh system [Periodization of the development of didactic systems]. *Medychna osvita*, (2), 11–17.
41. Vykhreshch, A. V. (2025). Metodolohichna kultura zdobuvachiv u zakladakh vyshchoi osvity [Methodological culture of applicants in higher education institutions]. *Pedahohichna nauka i osvita KhKhI stolittia*, 4, 17–30.
42. Vykhreshch, A. V. (2024). Velyka hra Hermana Hesse [The Great Game of Hermann Hesse]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vypusk 35. T.2, 316–322.
43. Vykhreshch, A. V. (2025). Kompiuternyi intelekt i tvorchist [Computer intelligence and... creativity]. *Studiya metodologica*, No. 59, 79–89. 43. Vykhreshch, A. V. (2024). Shtuchnyi intelekt i samotnist: osobystisnyi vymir [Artificial intelligence and loneliness: the personal dimension.]. *Zakarpatski filolohichni studii*. Vyp. 37, 298–305. 44. Vykhreshch, A. V. (2024). Intehrálne myslennia: mynule i maibutnie [Integral thinking: past and future]. *Rozvytok profesiinoi maisternosti pedahoha v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti: zbirnyk materialiv VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Ternopil, Ukraina, 10-11 zhovtnia 2024 roku). Ternopil: FOP Osadtsa Yu.V., 76–77.
44. Prohrama yedynoho vstupnoho vyprobuvannia z metodolohii naukovykh doslidzhen [Program of an independent entrance exam in scientific research methodology]. Retrieved from: <https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2025/05/Programa-yedynogo-vstupnogo-vyprobuvannya-z-metodologiyi-naukovykh-doslidzhen.pdf>
45. YeVV. Pryklady zavdan [IEE. Samples of th tasks]. Retrieved from: https://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2025/06/YEVV-na-sajt_merged.pdf
46. Kuchyn, Yu. L., Lyman, L. V. (2025). Perspektyvy pidhotovky vykladachiv medychnykh zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini: dosvid ta shliakhy vdoskonalennia [Prospects for training teachers of medical institutions of higher education in Ukraine: experience and ways of improvement]. *Medytsyna ta farmatsiia*. Vyp. 1, 3–10.

Дата надходження статті: 21.07.2025

Дата прийняття статті: 11.08.2025

Опубліковано: 14.10.2025